

ETICA ÎN CONTEXTUL VALORILOR MORALE ȘI EDUCAȚIONALE

Aliona PANIȘ, conf. univ., dr.

Institutul de Științe ale Educației, Chișinău

Rezumat. Articolul descrie raportul dintre etică și valoare, în special valorile morale și cele educaționale. Din perspectiva esenței valorilor, etica este tratată ca o formulare în judecăți a ceea ce este dat în cunoașterea morală, iar valorile etice permit observarea ordinii în realizarea activităților educaționale.

Cuvinte-cheie: etică, valoare, valori morale, valori etice, educație.

L'ÉTHIQUE DANS LE CONTEXTE DES VALEURS MORALES ET ÉDUCATIVES

Résumé: L'article décrit la relation entre l'éthique et la valeur, en particulier les valeurs morales, l'éthique et l'éducation. En ce qui concerne l'essence des valeurs, l'éthique est traitée comme une formulation dans le jugement de ce qui est donné dans la connaissance des valeurs morales et éthiques afin d'observer la mise en œuvre des activités éducatives.

Mots-clés: l'éthique, la valeur, les valeurs morales, les valeurs éthiques, l'éducation.

În existența sa socială, omenirea își modifică modurile de organizare a vieții, rămânând însă o mare parte din ea legată de tradiții. În științele sociale și umane etica se afirmă sectorial, rămânând datoare față de nenumărate probleme fundamentale, de exemplu, cele de antropologie culturală și naturală, de pedagogie, lingvistice etc. [3, p.39] Pentru a înțelege situația eticii în aceste condiții de evoluție a societății omenești, prezentăm câteva din determinările ei interne – relațiile cu valorile.

Valorile sunt abordate, în context, drept calități pure, susceptibile de normele rațiunii/ trăirii/ dorințelor/ semnificațiilor imaginabile, independent de orice purtător material (de calitățile lucrurilor și ale oamenilor), care sunt prin ele însele în relații de superioritate și de inferioritate [1]. Etica poate fi tratată, pornind de la esența valorilor, ca o formulare în judecăți a ceea ce este dat în cunoașterea morală – *relația axiomatică dintre valoare și obligație*. Necesitatea obligației se bazează pe recunoașterea relațiilor a priori dintre valori. Obligația este modul de expresie/reprezentare a unei valori care, fiind bună, trebuie să existe [Ibidem].

Extinzând aceste afirmații, trebuie să evidențiem faptul că în etica pluralismului lui **J. Kekes se deosebesc un șir de valori, cum ar fi:**

1. Valori primare/primordiale – necesități: fiziologice, psihologice, sociale – valabile pentru toți și nu depind de concepțiile asupra vieții bune;

2. Valori secundare ce variază în funcție de persoană, societate, tradiții, epocă istorică – depind de concepțiile despre viața bună [1].

Valoarea aparține deci sferei emoționale a spiritului uman, ea nu poate fi cuprinsă în actele cunoașterii decât în mod inadecvat, incomplet. Valorile se simt, se trăiesc, valorile nu se teoretizează. Se poate vorbi la nesfârșit despre valori, valorile pot fi descrise, explicate în mod riguros, însă *trăirea valorii este cea care conferă valoare*

valorii. Temele care pot fi abordate la modul teoretic cu privire la valori pot să se refere la modul în care se trezește în om sentimentul valorii, cum se construiesc ierarhiile valorice, care este originea socială a anumitor valori etc. Valoarea este valoare numai în măsura în care este trăită, de exemplu, modul în care cineva trăiește frumusețea unui tablou, a unei opere de artă sau a unui peisaj. Omul are numeroase trăiri estetice, etice, religioase, trăiri care capătă uneori accente dramatice, dar acestea nu epuizează fenomenul valorii. Obiectul în prezența căruia se trezește în om sentimentul valorii are, ce-i drept, o pondere importantă, de unde și opiniile eronate conform cărora valorile ar fi doar proprietăți ale lucrurilor [2].

Termenul *valoare* este un concept care se sustrage unei definiții riguroase, întrucât el aparține clasei conceptelor de maximă generalitate. Mult mai facilă este adoptarea unei modalități fenomenologice de abordare a valorii: felul în care valorile se concretizează, se manifestă la nivelul vieții individului. Din această perspectivă, valoarea este concepută drept trăire, apreciere, ideal de acțiune, model de viață sau de conduită etc. De unde putem spune, fără riscul de a greși, că valoarea reprezintă o dimensiune care însoțește permanent existența omului. Valoarea ține de însăși esența omului: omul apreciază mereu, pozitiv sau negativ, diferite lucruri, de la cele materiale (alimente, peisaje etc.), până la cele spirituale, precum o piesă muzicală sau un proces educațional. Mai mult decât atât, se poate afirma că valoarea nu există decât pentru subiectul care o experimentează.

Ca element prin excelență spiritual, valoarea este descoperită de om, atunci când spiritul său se lovește de un obstacol care-l pune față în față cu mizeria condiției sale, dar, totodată, cu puterea pe care o are de a se autodepăși. Obstacolul este, într-un fel, cel care revelează valoarea, care o face vizibilă. Trebuie să se producă eșecul pentru ca să aibă loc o trezire a conștiinței care începe să perceapă valoarea ca pe o modalitate privilegiată de salvare sau eliberare. Valoarea devine, în acest sens, un fel de remediu împotriva mediocrității la care ne condamnă existența.

Ancorarea în preocupările pentru evidențierea esenței valorii poate fi transpusă în următoarele părți:

- valoarea – ca trăire subiectivă, specifică fiecărui individ (psihologizarea valorii);
- valoarea – ca o calitate asociată de individ lucrurilor (cosmologizarea valorii);
- valoarea – ca un concept de maximă generalitate (raționalizarea valorii) [Apud 2].

După cum am menționat anterior, etica și morala sunt permanente ale vieții spiritual-umane, dar, în noile condiții create prin reformele în Centrul și Răsăritul Europei, ele sunt tot mai solicitate să contureze profiluri etico-morale potrivite cu noile condiții ale secolului XXI. Un răspuns ipotetic la cerința de mai sus poate fi *etica valorilor și virtuților morale*, pe care o punem în relații atât cu noii indicatori valorici ai sistemului social global, cât și cu facultățile și virtuțile morale ale oamenilor.

T. Sârbu conturează un profil al acestei etici a valorilor și virtuților morale prin șase coordonate [3, p.3]. (1) *Prima coordonată* redă trecerea de la a-sincronia revoluțiilor conservatoare din anul 1989 la schimbările sociale tot mai sincronizate odată cu lărgirea contactelor inter-umane, reforme ale sistemelor interne de norme și ale instituțiilor pan-europene și nord-atlantice. (2) *A doua coordonată* constă în programele și acțiunile pentru micșorarea contrastelor culturale și de civilizație dintre Est și Vest. (3) *A treia* punctează realizarea vieții omenești cât mai conformă cu natura și cu esența umană: de la apărarea mamei și creșterea cât mai armonioasă a copiilor la lupta hotărâtă cu hedonismul gratuit, cu egoismul și anomia socio-morală; (4) *A patra direcție* rezultă din relațiile eticii cu epistemologia analitică, dominantă în filosofia actuală a cunoașterii. (5) *A cincea coordonată* este dependentă de noul stil de împletire a politicii cu morala. (6) *Ultima* rezultă din eroziunile produse de manipulările și dezinformările mai mult sau mai puțin intenționate ale actelor morale de astăzi.

Rememorând succesele eticii după criteriul reușitelor social-umane, se poate spune că în secolul XX etica s-a înnoit prin noile elaborări în cadrul școlilor filosofice, cum este filosofia analitică a limbajului moral și a încercărilor de reconstrucție logică a normelor, prin interpretări fenomenologice ale categoriilor etice, care au dus apoi la eticele existențialiste, prin implicațiile etice ale teoriei critice a societății occidentale, relevate de filosofii Școlii de la Frankfurt, prin eticele neotomiste, personaliste și altele. Relațiile eticii cu filosofia au fost și rămân foarte strânse, dar, în același timp, se amplifică și legăturile ei cu noile științe sociale și umane (științele cognitive, științele minții, științele comunicării), în programele de *naturalizare a eticii*, cum enunță filosofii britanici. De asemenea, etica interacționează destul de contradictoriu cu estetica, teologia sau cu tehnologia informațională în plină expansiune [3, p. 43-45].

Mai toate curentele filosofice din a doua parte a secolului XX au reluat *proiectul axiologic*, pe care l-au corelat cu cel al filosofiei culturii, antropologiei filosofice și altor ramuri noi ale filosofiei. În etică, această preocupare s-a materializat prin revenirea la *vechiul concept de virtute*, prin care persoana umană își dovedește **valoarea sa morală** [Ibidem, p.128].

În filosofia contemporană, școlile analitice britanice și americane au abordat o vreme analiza logică a limbajului moral cu două concepții etice normativiste: concepția raționalist-kantiană și concepția empirist-utilitaristă. Cea dintâi pune la baza aprecierii morale criteriul *datoriei*, a doua, criteriul *bunătății*. Observațiile critice ale lui E. Anscombe la adresa eticii legaliste și pledoariile sale pentru etica de tip aristotelic au dus la creșterea interesului pentru *teoria* (cercetarea virtuților) și *etica virtuții* (adică pledoaria pentru virtuți). Până la acea dată filosofii britanici explicau *valorile morale* plecând de la actele individuale ale agenților. De atunci înainte accentul a început să fie pus pe persoane și pe viața umană luată ca întreg. *Eul emotivist* din etica epocii moderne, „încarnat” mai ales în estete, terapeut și manager, avea ca deviză de viață „Sunt ceea ce

aleg să fiu”. MacIntyre a reformulat maxima astfel: „Sunt ceea ce *tradiția*, împreună cu *natura mea*, m-au determinat să fiu” [3, p.130].

Ca atare, este greu de indicat o trăsătură unică a valorilor morale. Ele au mai multe trăsături: sunt sociale, dar aceasta nu spune prea mult. Putem adăuga apoi faptul că trimit la sancțiuni sociale, altfel administrate decât cele cu caracter juridic, care sunt instituționalizate prin legi și alte acte normativ-juridice, cu personal calificat de elaborare și aplicare a legilor. Toate acestea nu există pentru valorile morale. *Valorile morale sunt senzoriale*. Unele dintre ele convertesc mijloacele în scopuri, altele sunt înnăscute și nu se învață cu ajutorul unui instructor, care stabilește penalizări și recompense. De asemenea, întrucât ele tind să fie mai uniforme decât alte valori senzorial-estetice, tendința de a le conferi caracter absolut sau divin este mai pronunțată decât pentru alte valori. Totodată, valorile morale nu se schimbă la fel de repede ca și limbajul, deși au strânse legături cu acesta. Relațiile valorilor morale cu cele epistemice sunt de asemenea mai reduse. Dacă în știință funcționează cel mai frecvent adevărul-corespondență, în *etică se apelează mai des la adevărul-coerență* [3, p.130].

Din cele de mai sus rezultă că nu este recomandabilă în explicarea valorilor morale folosirea unui singur *criteriu etic*, ferm și universal valabil. Fiecare criteriu trimite la opusul său, care îl completează. Absolutul nu rămâne mereu absolut, ci se relativizează atunci când este privit în dinamica timpului istoric uman. Relativul nu este nici el numai relativ, fiindcă participă la absolut.

De asemenea, în cadrul analitic al valorilor, putem menționa și faptul că la începutul secolului XX G.E. Moore a lansat critici împotriva utilitarismului prin enunțul: *binele este o proprietate nenaturală*, asemănătoare cu ceva foarte simplu și neanalizabil, care ar putea fi cunoscut prin intuiție morală. Imediat însă i s-a reproșat că în felul acesta ar trebui să acceptăm că ar exista o lume de valori *sui generis*, independentă de mintea omenească, ceea ce echivalează cu o adevărată metafizică a valorilor. În replică, s-a conturat *concepția non-cognitivistă*, care susține că valorile nu sunt în lume ca niște proprietăți ale lucrurilor. Prima variantă a non-cognitivismului a fost *emotivismul lui Ayer și Stewenson*, care susțineau că proprietățile sunt expresive, și nu descriptive, adică ele stârnesc anumite sentimente celor ce le receptează. De aceea ele au scopuri persuasive, ca și imperativele, care sunt prescriptive, adică ghidează comportamentul, și, din acest motiv, nu pot fi adevărate sau false. Așa s-au născut alte observații critice, printre care cele ale *cognitivismului*. Acesta susține că judecățile morale sunt purtătoare de adevăr și fals. S-a spus că judecățile de valoare sunt subiective, dar că nu se poate separa factualul de evaluativ. S-a mai adăugat o precizare, și anume că, pe lângă judecățile descriptive, mai sunt și judecățile proiective (care prezintă lucrurile în raport cu reacțiile pe care ni le provoacă) [Ibidem, p.137].

Fără a ignora diversitatea opiniilor ce separă perspectivele descrise, trebuie să remarcăm că înțelegerea valorilor morale nu exclude, ci presupune poziții teoretice

diferite, care se dovedesc ulterior că sunt complementare și în implicație reciprocă. *La rândul ei, teoria nu exclude, ci presupune legătura cu viața, cu practica și realitățile sociale diverse și extrem de dinamice.*

Astfel, de rând cu T. Sârbu [3, p.138], dacă ținem seama de contribuțiile diferitelor perspective adoptate în vederea explicării valorilor morale, putem afirma că:

- Valorile morale sunt *valori personale*, deoarece suportul lor este persoana umană, și nu faptele ei. Cum menționa Aristotel, vorbim de curaj și avem în vedere omul curajos; vorbim de bun sau bine și ne referim la omul bun și la omul de bine, care trăiește într-un timp și loc istoric determinate. Opusul persoanelor este lucrul, care nu are valoare morală, ci economică.
- Fiind personale, suporturile valorilor morale sunt și *spirituale*. Așa cum în cazul valorilor artistice nu litera tipărită sau pânza vopsită constituie opera de artă valoroasă, ci mesajele ei culturale, tot așa și valorile morale nu se reduc la actele constatabile prin simțuri, ci evocă semnificații spiritual-umane. *Binele* este valoarea morală cel mai des folosită, cu nenumărate sensuri corelate cu tot atâtea nevoi sociale sau motive.
- Valorile morale sunt *scopuri fundamentale ale vieții* oamenilor, în sensul disciplinării nevoilor biologice imediate (hrană, adăpost etc.) și al depășirii permanente a biologicului prin adoptarea unor idei și idealuri mărețe. A trăi cu adevărat viața ca om înseamnă a te ridica de la scopuri materiale, imediate, la scopuri majore, prin elaborare și împlinire de proiecte cât mai inedite.

Se consideră că se poate vorbi de un progres moral al omului de astăzi față de oamenii epocilor trecute. Astfel, se poate constata, de exemplu, o creștere a capacității de stăpânire de sine, pe de o parte, și a atenției față de suferințele semenilor de pe diferite meridiane ale Globului, pe de altă parte. Problema mai prezintă un aspect: progresul moral la nivel individual diferă de progresul moral la nivelul mai general al unor țări, regiuni sau continente, respectiv, progresul moral al umanității. Atât într-un caz, cât și în celălalt, progresul moral nu se prezintă omogen, continuu ascendent, lipsit de manifestări spontane și neprevăzute, de excepții atât în sens pozitiv, cât și negativ. Așa se face că pot fi indivizi cu o structură morală rafinată într-o colectivitate neevoluată, aproape de primitivism, așa cum pot fi indivizi imorali într-o familie cu o bună reputație morală. Or, omul valoric moral este omul care are și anumite convingeri privind posibilitatea ca el să evolueze în sens pozitiv, în așa fel încât vechile valori să fie cizelate, rafinate și îmbogățite spiritual.

După cum s-a putut vedea din cele prezentate până aici, atât practic, în cadrul reacțiilor directe, cât și teoretic, în felul de reprezentare (înțelegere, cunoaștere) și adoptare a valorilor, oamenii oscilează, ezită, imită, râvnesc și își dispută în general valori, în particular își doresc să fie „buni” (un termen cu foarte multe înțelesuri), fără să reușească vreodată pe deplin să satisfacă standardele ori să fie satisfăcuți cu *ceea ce* și

cum au produs, cu ceea ce și cum și-au însușit etc. În această perspectivă, principala valoare morală pare să fie *curajul* de a trăi acționând cu maximum de pricepere și de a reuși cât mai bine în realizarea proiectelor asumate. Adiacent, mai intervin iscusințe, abilități, predispoziții favorizante ori generatoare de eșecuri. Toate acestea contribuie la îmbogățirea ori sărăcirea valorilor morale în care individul ori grupul își duce viața.

Altă valoare importantă se conține în noțiunea de *bine*, care are o funcție foarte asemănătoare cu aceea a lui *bun*. Dar rareori aceste cuvinte se pot înlocui unul cu celălalt fără ca înțelesul comunicării să nu se schimbe. *Bine* se corelează cu conceptele de „lege“ și „regulă“. De aceea *bine* are o sferă mai restrânsă decât *bun*. *Bine* înseamnă a corespunde într-un caz dat, pe când *bun* se folosește pentru a face o recomandare. Exemplu: *X a avut bune intenții, dar ceea ce a făcut el nu a fost bine* (din punct de vedere profesional, legal etc. Adică din punctul de vedere al unor norme stabilite. În felul acesta se vede legătura dintre valoare și normă). Binele nu se poate înțelege însă decât prin raportarea sa la rău. Cunoașterea binelui și a răului este de resortul filosofiei morale [Ibidem, p.144].

Trebuie să recunoaștem că *cel ce a atins treapta etică a Binelui va ajunge să înțeleagă nu numai că se poate, dar și că trebuie să se răspundă la rău cu bine*. Cel ce rămâne doar în planul valorii morale nereflectate a binelui răspunde la rău cu rău (*legea talionului*, de la *talis*, de același fel). Formularea cea mai cunoscută este: *ochi pentru ochi și dinte pentru dinte*, care mai este invocată și practică de unii oameni și astăzi, ilustrând astfel conservatorismul gândirii morale și menținând o normă caracteristică vechii societăți gentilice. Intr-adevăr, atunci oamenii nu aveau înțelegerea individualizării răspunderii și a pedepsei, ci numai pe aceea a răspunderii obiective, iar sancțiunea care se dădea era precumpănitor fizică, corporală. Dar trebuie avute în vedere diferitele nivele ale răului: *metafizic, fizic și moral*. Răul metafizic constă în simpla *imperfecțiune*, cel fizic în *suferință*, iar răul moral în *păcat*. Așa am putea înțelege și *răul-greșeală*. Dacă greșim datorită imperfecțiunii noastre naturale (nematurizării fizice și intelectuale), atunci greșeala este scuzabilă. Când greșim repetat, din încăpățănare, comoditate, neglijență, indisciplină etc., atunci greșeala devine un rău moral și trebuie sancționată, atât din punct de vedere moral, cât și din punct de vedere deontologic, dacă persoana face parte dintr-un grup profesional organizat pe bază de coduri deontologice, precum și potrivit legislației în vigoare la un moment dat. Pentru a defini și înțelege binele și răul, conștiința și cunoașterea morală trebuie să atingă un anumit grad de evoluție și de maturizare, prin socializare, instrucție și educare continuă, inclusiv educarea educatorilor. Iată de ce etica generală nu poate fi calificată drept lux, ci îndeletnicire, destul de complexă, a omului ce *năzuiește să fie*. Deși etica este o *frână a elanurilor cuceritoare ale omului*, ea se dovedește a fi foarte necesară pentru întărirea tendințelor spre buna și chibzuita folosire a noilor mijloace și energii deosebit de puternice pe care omenirea le posedă de circa o jumătate de secol [Ibidem, p.146].

De aceea simțul natural al binelui, cu care se spune că oamenii se nasc, trebuie sprijinit prin cunoștințe și deprinderi asigurate de un *învățăământ corespunzător, respectiv, de o educație morală capabilă să facă față agresiunilor de tip nou*, și anume cele produse de puternicele mijloace multimedia, care au influențe de multe ori negative atât asupra tinerilor, cât și a oamenilor mai în vârstă.

Valorile morale de *dreptate* și *echitate* au fost cercetate de filosofii clasici ai antichității grecești atât separat, cât și în relațiile lor reciproce, precum și în corelație cu binele și răul, ca *virtuți* perfecte și ca *principii*. Limbajul etic însă nu a preluat termenii grecești cu care au fost desemnate aceste valori, virtuți și principii filosofico-morale, ci corespondentele lor latine. Termenul *dreptate* provine din latinescul *directus*, în linie dreaptă, adică în acord cu normele morale, și atunci avem dreptate morală, sau cu normele juridice, și atunci vizăm dreptatea legală. Termenul *echitate* are la bază *aequitas*, egalitate, echilibru caracteristic omului echitabil [3, p.152].

Cele mai multe dezacorduri între adeptii dreptății ca nepărtinire apar însă în legătură cu temeiul egalității dintre oameni. În filosofia morală contemporană de limbă engleză s-au evidențiat doi filosofi partizani ai dreptății ca nepărtinire: John Rawls, care a publicat în 1971 *A Theory of Justice*, una dintre cele mai influente lucrări de filosofie politică [6] și Robert Nozick, autorul unei alte scrieri des-citate [5]. Considerând că indivizii au drepturi și că există lucruri pe care nicio persoană sau vreun grup nu le pot face împotriva lor, Nozick a formulat *teoria dreptății ca îndreptățire*. Potrivit acestei teorii, există niște drepturi absolute care, dacă sunt încălcate, apar nedreptățile. Astfel de drepturi ar fi, bunăoară, dobândirea posesiunilor prin transfer drept sau prin metode care nu dezavantajează pe nimeni. Interesant este faptul că autorul nu exclude posibilitatea ca nedreptatea să rezulte din tranzacții individuale drepte [3, p.156].

Logica raționamentului nostru a impus, inevitabil, formularea unor idei pentru domeniul educațional. Un cadru relevant al expunerii îl reprezintă prezentarea valorilor morale imperative (care exprimă necesitatea conturată de valorile fundamentale ale binelui și răului sub forma lui *trebuie* sau *nu trebuie*) numite *datorie* și *obligație morală*.

Dacă în cuplul anterior, echitatea era noțiunea morală prin excelență, iar dreptatea, un concept cu semnificație mai largă, în noul cuplu *datoria* este o categorie morală prin excelență, pe când obligația este o categorie cu semnificații mai largi. Dar înțelesul ambelor noțiuni etice trimite la noțiunea de *drepturi*.

Persoanele sau grupurile umane au datorii și obligații pentru că ele au anumite drepturi unii față de alții. Într-o exprimare accesibilă, dreptul arată ceea ce se poate pretinde de la altcineva, pe când datoria indică ceea ce ne poate pretinde altcineva nouă. Orice om are, simultan, drepturi și obligații, deoarece el se află destul de frecvent în dubla postură, de a cere ceva de la altcineva și de a da ceva altcuiva.

Deși sunt laturile opuse ale aceleiași ființe umane, drepturile și datorii nu se definesc prin atribute complementare. Astfel, despre drept se spune că, întrucât toate

ființele omenești sunt raționale, există un *drept moral natural* valabil pentru întreaga speță umană. Pentru întemeierea acestui drept se aduc mai multe tipuri de argumente: toți oamenii din toate timpurile au recunoscut o serie de interdicții și porunci, încât am putea spune că vor continua să procedeze așa și mai departe. Datoriile pot fi: *stricte*, pentru dreptatea simplă, și *largi*, când implică și manifestarea carității, a generozității și filantropiei. Dacă ne întrebăm care pot fi sursele datoriilor, atunci ne vom referi la *conștiința individuală* – care stă la baza obligației morale propriu-zise și pe care J.J. Rousseau o numea vocea conștiinței – precum și la prezența în noi a unei *conștiințe sociale* sau *colective*. Comparativ cu datoriile, *obligațiile* țin de morala incipientă, mai puțin marcată de participarea activă a agentului moral, ceea ce implică un nivel mai ridicat al conștiinței și autonomiei morale, respectiv, a libertății și responsabilității [3, p.162].

Trebuie să reținem că *adevărul moral nu se confundă cu adevărul etic, așa cum nici morala nu se confundă cu etica*. De asemenea, adevărul moral nu trebuie confundat cu adevărul în morală. Adevărul moral este acea valoare morală care conferă viabilitate unui sistem moral împărtășit de către membrii unei comunități. Adevărul moral se convertește într-o serie de imperative practice, ca: *fii sincer! spune adevărul! ai curajul să spui adevărul! etc.* Adevărul în morală se referă la diversitatea formelor sale, generată de faptul că morala interacționează cu toate celelalte sfere ale vieții umane: adevăr epistemic, adevăr estetic, adevăr religios etc.; faptul că adevărul în morală se află în evoluție și schimbare în timp; că același adevăr își schimbă semnificațiile etc.

Dar nu se poate discuta viitorul moral în educație fără a ține seama de variatele aspecte ale moralei prezente și trecute din evoluția socială. La această diversitate se adaugă numeroasele discriminări și discrepanțe între țări și popoare bazate pe valori morale tradiționale, conservatoare, și altele care promovează sisteme de valori morale mai liberale, deschise schimbărilor. Mulți susțin că menținerea pluralismului concepțiilor despre valorile morale este o garanție că ele vor avea viitor. Totodată, există și un pluralism propriu-zis al valorilor morale, care, de asemenea, trebuie încurajat. La fel, trebuie înlăturate o serie de discrepanțe, cum este cea dintre inteligența științifico-tehnică, mult mai dezvoltată, și *înțelepciunea etico-morală*, rămasă mult în urma celei dintâi; ruptura care s-a adâncit continuu din modernitate încoace, între etica înțeleasă de antici ca preocupare pentru viața chibzuită și moralitatea care a fost tot mai mult redusă la „valorile familiei”: căsătoria, divorțul, folosirea drogurilor și altele.

Într-adevăr, foarte mulți dintre noi sunt convinși că dereglările care se produc în organizarea vieții sociale pot fi înlăturate. Când se trece efectiv la acțiunea de remediere, se constată că lanțul defecțiunilor este mult mai lung decât cel al așteptărilor. Și așa, întârzie, dacă nu afirmarea noilor valori morale, atunci difuzarea și fixarea lor în sufletele cât mai multor oameni.

Prognoza valorilor morale rămâne o problemă deschisă, ca orice prognoză privind evoluția pe termen mai lung a omului [3, p.172].

Omul este purtătorul *valorilor etice*. Valorile eticii vizează acte, atitudini și sentimente ale persoanelor, deoarece sunt liber-consimțite, persoanele au libertatea pe care o manifestă prin faptele lor. P. Andrei recunoaște valoarea nu ca un atribut al subiectului și obiectului, ci o consideră ca o relație funcțională a amândurora. *Valoarea etică e posibilă numai printr-un scop și în vederea unui scop*. Omul este acela care stabilește valori diferite, după împrejurări exterioare sau după dispozițiile sale sufletești. Valoarea nu este dată de actul psihic în sine, de sentimente și dorințe. Acestea exprimă numai fenomenul trăit al valorii și îi asigură temeiul empirico-psihologic, ceea ce este important, dar nu și suficient [4, p.103]. Trăim valorile tocmai prin faptul că ele structurează și dau sens existenței noastre. Printr-o recunoaștere unanimă s-a impus ideea că valoarea etică este un „reglor” al vieții practice. Natura valorii etice este una psihică. *Ea este rezultatul constituției noastre sufletești* [Ibidem, p.104].

De aici rezultă o idee foarte importantă pentru educație, și anume că valorile etice nu sunt apreciate pentru ele însele. Un act moral este apreciat nu numai pentru efortul personal, ci și pentru binefacerile sociale ce le procură celorlalți. În dreaptă consecință, constatăm că o primă particularitate esențială a valorilor etice este aceea de a se prezenta ca valori ale relațiilor interpersonale. În funcție de purtătorul său, subiectul individual sau colectiv, valoarea etică poate fi o formă de realizare a unității eului cu sine însuși, dar ea nu se mărginește la acordul stărilor de conștiință între ele, ci se obiectivează în afară, dincolo de ele, în domeniul acțiunii practice, pătrunzând-o și racordând-o la sensurile și normele vieții morale, la acelea ale unității culturale prin obiectivarea convingerilor, aspirațiilor, prin stabilirea unui consens unitar între ordinea interioară și cea exterioară [4, p.112].

Așadar, valoarea etică nu apare ca expresie a unor preferințe subiective sau chiar ca expresie a unor preferințe generale, la fel ca valorile estetice, ci ca adevăr prezent tuturor membrilor unei comunități. Valorile etice caracterizează comportamentul social și personal, coexistența membrilor unui grup sau ai unei comunități, trecerea de la ordinea determinată la aceea în curs de realizare, menținând un anumit orizont de așteptare. Ele vizează *activitatea de perfecționare a ființei umane*, pornind de la natura în același timp contradictorie și unitară a acesteia. Ele vizează o stare de comunicare și comuniune între valori, o stare de solidarizare pe care tind să o facă respectată. De aceea o altă particularitate esențială a statutului lor teoretico-practic complex și controversat este *dimensiunea normativă*.

În această ordine de idei, după cum consideră V. Vidam, după dimensiunea normativă, unanim recunoscută, *dimensiunea finalistă, integratoare și integrativă* certifică mai îndeaproape imaginea distinctă a valorilor etice. După cum stările conștiinței, prin cele trei ipostaze ale eului personal (de moment, imaginar, socializat), în absența reflecției, nu devin un mănunchi solidar și unitar, la fel universul axiologic este lipsit de coeziunea și tonusul necesar în absența valorilor etice.

Există o valoare a adevărului și un adevăr al valorii. Mai mult decât toate valorile, cele etice au nevoie de *oxigenarea certitudinilor existențiale*. Pornind de la acestea, ele pot îndeplini funcția lor specifică de transformare a negativului în pozitiv, identificând noi posibilități de perfecționare a cursului vieții sociale și a propriei noastre naturi [4, p.114].

În concluzie, remarcăm faptul că valorile etice permit să urmărim ordinea în curs de realizare a activității educaționale. Ele micșorează distanța care separă idealul de real. În ordinea social-istorică existentă și chiar în existența sensibilă, ele pot găsi expresie și sprijin, dar pot întâmpina și dificultăți. Uneori, răul moral poate să devină factor de schimbare atunci când viața e lipsită de reguli și regulile sunt lipsite de viață. Valorile etice ne pot ajuta să trecem peste înfundături sau rupturi de ritm în ce privește cursul normal al educației, ducând la cooperarea integrativă dintre diferitele instanțe ale comportamentului personal sau social. Valorile etice solicită din partea noastră o adeziune care antrenează resursele profunde ale afectivității, disponibilitățile creatoare ale întregii personalități. Originea și fundamentul valorilor etice sunt inseparabile de actul și efortul prin care omul se opune naturii inumane. Ele au un caracter activ, umanizator și demiurgic.

Bibliografie

1. Etica. <http://filzфина.wordpress.com/etica>
2. Popovici F.-G. Introducere în problematica discursului moral. <http://floringeorgepopovici.wordpress.com/2011/10/25/introducere-in-problematica-discursului-moral/>
3. Sârbu T. Etică: valori și virtuți morale. Iași: Editura Societății Academice „M.T. Botez”, 2005.
4. Vidam T. Dimensiuni ale eticii comunicării și mass-media. Cluj-Napoca: Casa cărții de știință, 2007. 221 p.
5. Nozick R. Anarchie, State and Utopia. New-York: Basic Books, 1974.
6. Rawls J. Theory of Justice. Print, 1971.